

AL. CÂȚCĂUAN

**POVEȘTEA
MERELOR DE AUR
ȘI A REGELUI RÂS**

Repertoar de vorbe cu albuș

Postfață de Cornel Udrea

Bistrița, 2020

programele unora dintre partide, sechelele s-au cronicizat. De aici continuă munca scriitorului de umor, ce vine cu medicamentul potrivit, la patul optimismului bolnav.

Dacă literatura noastră „ușurică”, are vreo utilitate? Va trebui să căutați răspunsul în acest document *coronologic*, faptic și nominalizat, al celor 35 de ediții ce au definit și definesc „Mărul de Aur”, cel mai valoros fruct, al unui eden cultural, aflător în sufletele miilor de participanți la secțiunile Festivalului. De ce am avut o pledoarie, aproape exhaustivă, pentru literatură? Tocmai pentru a rotunji cercul cu celelalte secțiuni: grafica satirică și caricatura, interpretarea.

Prin ce s-a detașat contextual, ce i-a adus notorietatea internațională? Prin aceea că a luat umorul în serios și și-a însușit rigorile actului cultural, cu un orgoliu frumos, în interesul serviciului.

Directorul Alexandru Cîțcăuan & echipa sa de profesioniști, din care trebuie să îl remarc, argumentat, pe Virgil Rațiu, veteranul împătimit, au reușit ceea ce alții nu au putut, fiindcă nu au dus demonstrația în derizoriul anecdoticului, ci au păstrat-o între malurile unui rîu povestitor, limpede și bogat în informație.

„MĂRUL DE AUR” – un festival de identitate culturală, un creuzet de valori ludice, o Istorie, nu numai bistrițeană.

Cornel UDREA

CUPRINS

Merele și Regele Râs / 7
Prima ediție și... / 23
Edițiile a doua și a treia / 27
Ediția a IV-a / 28
Ediția a V-a / 30
Ediția a VI-a / 33
Începând însă din 1992 / 36
Ediția a IX-a / 39
Ediția a X-a / 41
Ediția a XI-a / 44
A XII-a ediție / 46
A XIII-a ediție / 49
Ediția a XIV-a / 50
A XV-a ediție / 54
A XVI-a ediție / 59
Ediția a XVII-a / 62
Al optsprezecelea Măr de Aur / 67

A XIX-a ediție / 69

Ediția a XX-a / 74

A 21-a ediție a Mărului de Aur / 80

A 22-a ediție a Mărului de Aur / 84

Ediția a 23-a a Festivalului / 87

A XXIV-a ediție / 98

Ediția a XXV-a / 104

A 26-a ediție a Festivalului / 115

A XXVII-a ediție / 120

Ediția a 28-a / 131

Ediția a XXIX-a / 135

Mărul de Aur – 30 / 145

A XXXI-a ediție / 162

Ediția a 32-a / 175

Vineri, 31 martie 2017 / 194

13 aprilie 2018 / 210

Ediția a 35-a / 234

Postfață – MĂRUL de AUR, o istorie / 251

Merele și Regele Râs

Satira și umorul sunt termeni de bază ai ramurei societății dezvoltate pe care o tutează sociologia și psihologia umorului. Pare a fi o disciplină nouă, dar are o vechime care întrece străvechimea – a spus-o și Constantin Tănase, vestitul comic, nemuritorul nostru satir – dăinuire care ține de la antichitate încoace. Și în antichitate se râdea pe rupte, te miri din ce pricini minore. Pe atunci nu își băteau capul cu subtilități spirituale. Termenul subtilitate încă nu fusese descoperit. Ca să nu mai vorbesc de etimonul *șopârlă*, cu noul său sens „lua-te-ar naiba!”, „ptiu, bată-te!”, „piei, satană!”. Satira este mama moravurilor societății. Umorul este tatăl, părintele confesiunilor ridicole și-a zicerilor într-o dungă, cel care trăiește prin el însuși, generatorul bancurilor, vioiciunea, veselia și puterea fără de moarte. Satira, în schimb are limba ascuțită, dinți de cristal, mușcătură de viespe. Viperele sunt doar ființe pentru adormit nemângâiații.

De când societatea românească a îngropat cum a putut, sufocând cu bandă scotch comunismul și a trecut la construirea recapitalismului, fiindcă altă cale nu mai avea în fața plutonului de execuție format din unele țări euroatlantice, românii au rămas cu o țară a comparației paralizante:

Maică, spune, maică, lu' neica, acum: Când a fost mai bine în România?

Du-te-n dubeală cu întrebarea ta! Înainte a fost mai bine, că nu aveam nimic mai bun de făcut. De aceea nu aveam nicio grijă, că, uite, la noi mergea și așa. Le mergea, ca să zic tot așa, bine, la unii, alții, care ne conduceau. Vorba vine că ne conduceau... Neee, cum să spun, ne mânau, ne manipulau, ne ajustau în diferite moduri și alte feluri. Astăzi, însă, e prăpăd. Trebuie să fii mereu atent, să ai grijă necontenit, fiindcă toți o duc bine. Acum le merge la toți, numai câțiva se mai chinuie pe câte undeva. Dar poanta e că, toți ăștia câțiva care trăiesc chinuit, spun că le e bine, că trăiesc ca-ntr-o rezervație de lux, că, vezi Doamne, după ce să-i mai doară capul, dacă nu au după ce să bea apă. Nu-s preocupați, nu au treabă, sau mai bine zis, mereu au treaba de-ale lui nimic. De dureri de clavicule nici vorbă! Mai nou nici nu se mai vorbește de durerea-n cot. De fapt, durerea asta nici nu a fost vreodată tratată. Era o năzărire.

Acum toți trăiesc ghidați de conștiința nimicului. Și-s mândri că apar în ziare pe primele pagini și la televizor în emisiunile de divertisment și șoc. Din astea trăiesc. Se descurcă. Mai nou se susține – de oameni de bază ai științei – că nici timpul nu există, că înafara conștiinței umane nu are cum să existe, și că e măsurat în cuante, care pare o manifestare în gol. Golul pare că macină ceva asemănător timpului, dar dacă timpul nu există este imposibil să fie asemuit cu ceva. Da, culmea, un alt important cercetător

asemuie timpul cu spațiul. Iar un alt mare cercetător a conchis că spațiul se asemuie cu timpul. În concluzie, pare cu adevărat că este o situație de răsul lumii.

Dubios este spiritul românesc. Să tânjești ca să nu ai nicio grijă, nicio obligație. Și să ai țel uman bunăstarea altora. În această crevasă spirituală, iată, locuiește spiritul satirei de pe spațiile deal-vale-câmpie, deal-vale-câmpie. De unde și hohotul de răs.

În trecut satira avea referent societatea. Din chingile satirei erau exceptați fără cârtire activiștii de partid, militarii, securiștii și șeful direct al fiecărui cetățean. Dincolo de astea, la categoria șefime erau cuprinși toți acei care aveau „abilitatea” călcatului pe bec. Și era voie să fie luați la spiț toți, cu excepția lui oricine din oricare altă categorie socială. Sub această umbrelă de urzici, printr-o selecție naturală greu de explicat, calul de bătaie al celor care practicau satira au ajuns să fie doar frizerii, ospătarii, coafezele, bețivii și divorțații. Persoanele divorțate și alcoolicii erau cei mai năpăstuiți cetățeni ai societății, considerându-se în mod naiv că astfel de tare ale societății vor putea fi corectate prin satirizarea și tăvălirea, șlefuirea lor sub presiunea metodei umorului de grup.

În trecut, umorul era apanajul celor care rosteau bancuri. Bancuri se puteau spune și în public, pe scenă, dar atent cenzurate. Înafara scenei, bancuri spuneau toți la nimereală, fără de excepție, riscul constând în posibilitatea să fii păzit de noroc sau să te trezești „educat” în

beciurile securității și miliției. Educat după metode pedagogice, desigur. Dar nu mai puțin adevărat este că bancuri spuneau când te așteptai mai puțin și securității. Uneori, ca să creeze valuri epatante, chiar ei îndemneau: hai, mă ziceți ceva, că trebuie să întocmesc, acolo, cât de cât, un raport! Așa era lumea bancurilor. Iar râsul era sănătos, umorul de calitate și hohoteau românii că te și mirai la auzul atâtor poante bune, mai cu seamă politice. Dacă din când în când observai că vreun prieten, o cunoștință, sau te miri ce persoană știută din vedere dispăreau din peisaj o săptămână, o lună, un an, nu se descuraja nimeni. Consolarea era supremă: Asta-i viața! Mergem înainte!

În trecut, umorul de calitate era tratat în general de grupurile de satiră, iar „scărpinarea” era apanajul categoriei brigadă artistică de agitație. Distincția era netă, clară: la spectacolele grupurilor de satiră publicul se prăpădea de răs până la tăvăleală, la spectacolele brigăzilor artistice de agitație, publicul se agita gâdilindu-se pe acordeoanele coastelor până le trecea pofta de răs.

Astăzi satira și umorul au cu totul alte înfățișări. Sunt boite din gros și înveșmântate pe deasupra cu țoale sclipitoare. Toate depind de imaginație, cultură, demnitate, inspirație și curaj.

Da, curaj. De curaj este nevoie și în fața iubitei sau a soției. Actorul sau actantul satir pot aborda pentru răs orice fel de situație sau stare socială și orice caracter uman, fără selecție. Omului satir îi este permis în public aproape orice, cu excepția

promovării obscenității, a incitării la violență și a respectării corectitudinii politice când e vorba de rasa umană, de dezabilități fizice și psihice la om. La maimuțe, nu se pune.

Pamfletul este un gen cunoscut demult. Astăzi pamfletul este de două feluri: Pamfletul cu înjurături la distanță și pamfletul cu studii superioare de aproape. Mai există variante, însă acestea sunt practicate numai de către persoane superioare ale căror prestații ar putea schimba orice lume, oricare societate. Nimeni însă din societatea umană nu se va sacrifica pentru a da onorul convenit pamfletului, cu atât mai puțin pamfletarului. Pentru că nimeni nu dorește cu adevărat vreo schimbare. Da, despre schimbări se vorbește în societate permanent, nimeni însă nu le practică în adevăratul sens.

Satira și umorul în comunism trebuie căutate în bancuri. Satira era usturătoare, subversivă, de aceea abordată și acceptată fără condiții. Transmiterea se făcea oral. Satira și umorul TV, de regulă aveau impact sănătos. Emisiunile de gen erau așteptate, cele mai așteptate de către public. Nenorocirea a constat în faptul că de-a lungul anilor 1980 programul TV au fost redus la 2-3 ore/zi. Restul timpului, zilnic, micul ecran era ocupat de mira care avea o singură menire, să fie ghid depanatorilor de televizoare. Fără îndoială, numai observând mira, te umfla râsul și mila la adresa conducătorilor de atunci. În astfel de condiții, cum să nu prolifereze satira și umorul oral? Care de regulă era exploziv, stârnind bună dispoziție pe bandă, din zori până la mânecat.

Satira și umorul de astăzi aparțin cu siguranță unei alte generații. La noua ordine politică și socială din România, satirei și umorului li se oferă pe tavă teme noi și aripi noi. Aripi tinere și aripi bătrâne. La noua epocă și a noii cadențe sociale, au apărut râsul nou și rânjetul nou. Se vede treaba că noua realitate a țării le-a fost pe plac românilor, descoperind mirați că în acest fel le joacă pe fețe o veselie cu programe de consolare.

S-au constituit în România, prin alegeri, Parlament nou, a fost numit un prim ministru nou, care a format un Guvern nou și tot așa. Imediat au apărut bancuri noi, monologuri satirice noi, cuplete noi. Și prăpădiri de răs. Numai la alegerile prezidențiale, parlamentare și locale cei care și-au depus votul, alegătorii au fost vechi, fapt care s-a reflectat în rezultatele alegerilor din 1990, care vor rămâne de pomină și pentru România, și pentru vecinii europeni, cu excepția rușilor și ucrainenilor. Rezultatele de la scrutinuri se arată numai bune de luat în tiribombă și de șters podiumurile politice cu lavete de satiră și umor nou confecționate.

Întotdeauna, într-o anumită activitate desfășurată, fie cu forțe proprii, fie în grup, apare pe neașteptate schimbarea. Ca în basme, trecerea de pe un tărâm pe altul. Nu neapărat de pe un tărâm luminos, pe un tărâm al întunericului. Întâmplarea poate să aibă loc și invers. Să răzbești în noapte, însoțit de voci nocturne e una,

să te ivești în zorii zilei gata de noi înfruntări e alta.

Bistrița, timidă capitală de județ, intra în toamna anului 1982. Viața de zi cu zi nu era nicicum. Era viața de pe azi pe mâine. Un nicicum din care se poate înțelege că treptat viața socială și spirituală a românilor intrase pe planul înclinat către lumea nefăcutelor. Economia țării intrase în declin. Peste România bătea frigul și economia ticăloasă la energie electrică și carburanți. Evident, nejustificate. Pentru ca muncitorii și țărani să fie prezenți la lucru odihniți, programele TV, apoi unicul programul TV a fost redus la limită. Pentru ca fabricile, uzinele și micile întreprinderi să nu înregistreze în timpul producției pene de curent, energia electrică era întreruptă în locuințe, școli și spitale, și ziua, și noaptea. Economia la gaz metan urma aceeași cale.

Îi mai ardea de răs vreunui român?... Da. Culmea. Regimul de viață a făcut din români o generație de cinici. Râdeau românii la toate intersecțiile de străzi, ironizau propria batjocorire, supraviețuind situațiilor ivite în cale prin satiră și producții de hohote. Mai rău, se vede treaba, că nu e cu putință. De unde, poate, au ieșit și zicerile: „Bine-i și așa rău!” „Nu râde, râtane. Se poate?... Ai răbdare și-ai să constați!...”

Toamnele în Bistrița sunt obișnuite. Când frunzele cad, se spune că atunci apar ideile noi și se înfiripă gândul bun. Mai numărând bobocii, mai încercând să numere recolta, scriind inspirat câte un rondel satiric de zile mari și epigrame

cinice / fierbinți căutate de cititori prin tot felul de publicații, care mai îndrăzneau să salte în lumină umorul ce s-a clasicizat în țara sa, își face apariția în Bistrița, capitală de județ, cu trenul de noapte București - Baia Mare scriitorul Giuseppe Navarra. De profesie se dădea turist. Era un fel de om care în fața unei glume reușite cu adevărat nu râdea niciodată, ci o memora pe veci. O depozita. În schimb, în fața prostiei își compunea o mină sobră, observându-se imediat că îi pare rău de faptul că nu are papionul fixat la gulerul cămășii pentru ca să întâmpine Înălțimea Sa Prostia ca pe moaștele Sfântului Sisoie Taumaturgul, cele însoțite de duhul Întunecimii Sale Ucigă-l Toaca. Da, el își făcu apariția, în carne și oase, câte-avea omul...

La Bistrița, cea mai impunătoare instituție a propagandei și culturii era Biroul cu Propaganda de partid. O instituție mică dar bine tocmită cu contraforți care sprijineau și ridicau mereu spre cer nemuritorul spirit laic al omului nou. Aparent, desigur. Spiritul Sfânt, se știe, plutea abia și bizar prin cele Biserici câte-au mai rămas neatînse de duhul răului. Dar rezista, sărmanul.

La baza propagandei unde trona un singur om, Secretarul, trudeau reprezentanții Culturii și Artei, care se împărțeau teritorial peste județul Bistrița-Năsăud, peste municipiul Bistrița, peste orașe, câteva, Beclean, Năsăud, Sângeorz-Băi, și comune, frumoase comune pe văile Bârgăului, Someșului, Șieului și pe Câmpie. Astfel, de soarta culturii și artei românești, responsabile era Comitetul de Cultură și Artă Socialistă, Centrul

de Îndrumare al Creației Artistice Populare, Casa Municipală de Cultură Bistrița, Casa de Cultură a Sindicatelor Bistrița, Clubul Tineretului care avea tutelă separată, Comitetul Județean al Tineretului Comunist. Și, desigur, centrele culturale din întregul județ. Primii erau principalii actori și cu responsabilități în domeniile deja menționate.

Giuseppe Navarra a venit la Bistrița cu gând construit. Știa ce vrea, asta mi s-a părut clar, dar căuta să se informeze ce potențial ascunde Bistrița pentru un festival de satiră și umor. Aceasta era ținta, un festival. Un festival național deschis participării artiștilor plastici și scriitorilor dintre și de dincolo de granițele țării. Se gândea la românii de pretutindeni, dar mai întâi la cei mai apropiați de granițele noastre. Navarra a bătut la porțile instituțiilor de cultură. A făcut cunoștințe noi, avea prieteni, a legat noi prietenii. Ca să nu neglijăm prietenii lui cu artiști și scriitori din întreaga țară.

În România, deja se manifesta la Vaslui Festivalul Umorului „Constantin Tănase”. Bistrița putea să fie un alt început, chiar altceva din punct de vedere artistic, al creației artistice. La Bistrița G.N. l-a întâlnit și pe Alexandru Misiuga, cunoscut deja, autor al cărții „Pilule umoristice”, apărută la Editura Sport Turism. De altfel, despre Al. Misiuga, după cum semna, voi mai pomeni pe parcursul acestor pagini. Giuseppe Navarra a vizitat și vestita Stațiune de Cercetare și Producție Pomicolă din Bistrița care acoperea dealurile situate în partea de nord a orașului, așezate cu fața la răsărit. O bogăție,